

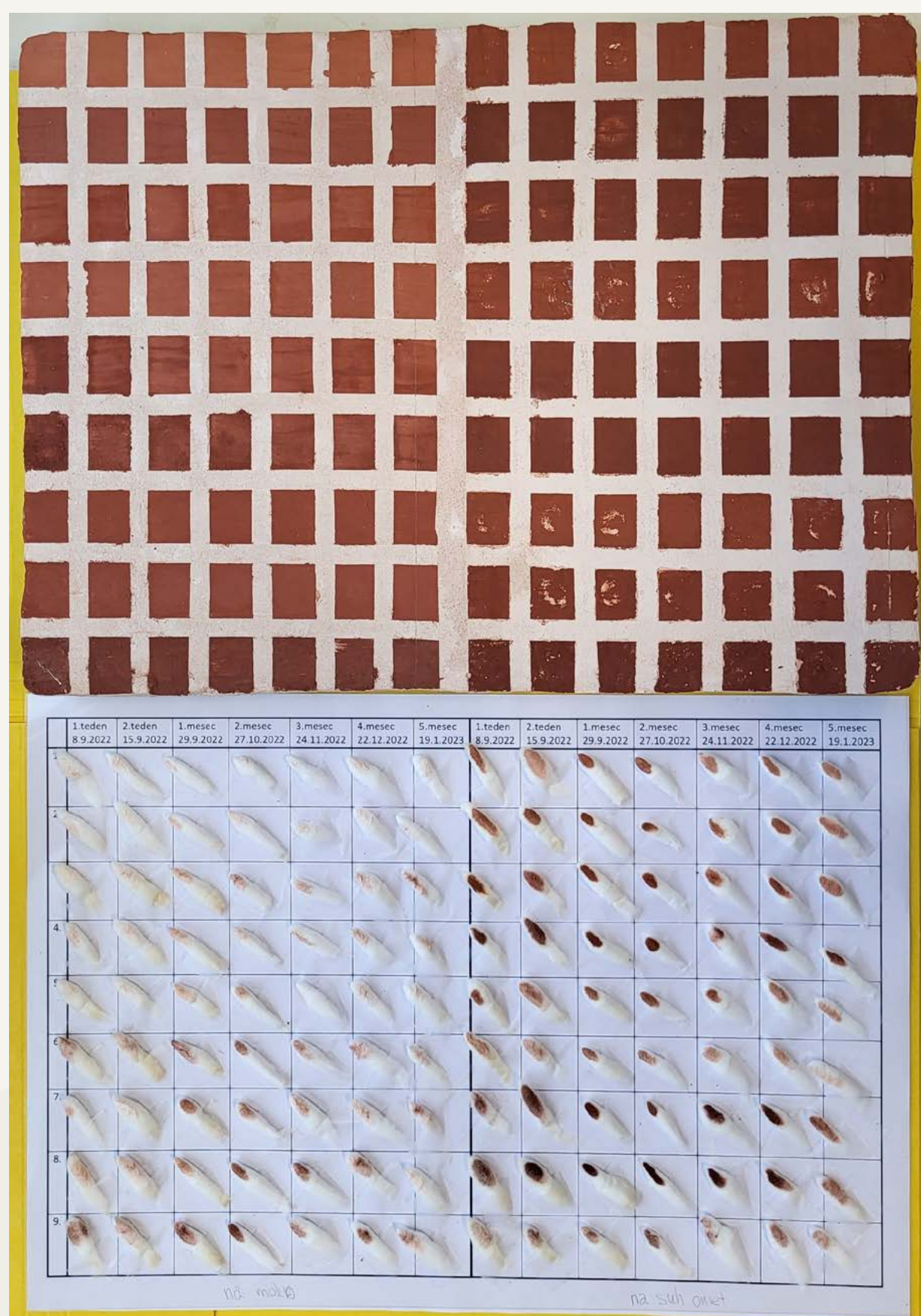
RAZISKOVANJE UPORABE ENKAVSTIKE v antičnem stenskem slikarstvu

V letu 2017 sta bili med arheološkimi raziskavami na Muzejskem trgu v Celju odkriti antična stenska in stropna poslikava iz prvega stoletja. Gre za poslikave izjemne kvalitete, ki so tako po izvedbi, kot tudi po ikonografiji na nivoju pompejskih poslikav. Omenjene poslikave so impresivne tudi zaradi odlične ohranjenosti barvne plasti, ki kljub izvedbi v tehniki secco ter 2000 let izpostavljenosti okolijskim razmeram, ohranjajo svojo živahnost. Analize barvne plasti so nam pokazale možen odgovor na vprašanje obstojnosti ter uporabljene tehnike. Rezultati so pokazali prisotnost voska v barvnih plasteh, kar pomeni, da obstaja možnost, da je bila poslikava izvedena v tehniki enkavstike. Uporaba enkavstike v antični stenski umetnosti je stvar diskusije že vrsto let, vendar je teorijo težko potrditi zaradi konservatorsko-restavratorskih posegov izvedenih v prejšnjih stoletjih, ko se je kot vrsta zaščite fresk uporabljal tudi vosek. Beseda enkavstika izvira iz grške besed encausticos//ἐγκαυστικός, ki pomeni vžgati ali žgati, kar namiguje, da je za uporabo te metode potreben element toplote. Poleg te bolj poznane metode pa je v ohranjenih zgodovinskih virih omenjena tudi uporaba hladne enkavstike. Termin hladna enkavstika je protisloven, saj za nanos ni potrebno segrevanje, a v obstoječi literaturi ni prisotnega sporazuma glede poimenovanja in tako lahko naletimo na različne termine, ki opisujejo enako tehniko (napr. hladna enkavstika, vodotopna enkavstika, punic wax, saponificirana enkavstika...)

Raziskovanje te tehnike je težavno zaradi zahtevnosti identificiranja organskih veziv v barvi. Pri raziskovanju smo naleteli na dve vrsti priprave hladne enkavstike, in sicer: vosek raztopljen v organskem topilu ter vosek saponificiran z bazo. Od teh je bila v času antike možna le druga, saj organska topila niso bila na voljo. Hipoteza o vosku saponificiranem v bazi izvira iz zapisov Plinija Starejšega, ki v svojih zapisih opisuje pripravo emulzije, ki jo imenuje punic wax. Gre za vosek, ki je bil saponificiran z natronom in z dodatkov natrijevega klorida. Rezultat je vodotopna emulzija, ki se je uporabljala za impregnacijo ladij, premazovanje polihromiranih kipov ter slikanje. Poleg omenjenih zapisov pa so bile za načrtovanje poskusov uporabljene tudi študije, ki jih je v letu 1961 izvedel španski umetnik José Cuni. Ta se je v svojem življenju posvetil tehniki antične enkavstike in predlagal, da gre za mešanico voska z milom, ki prav tako ustvari vodotopno emulzijo.

Na podlagi omenjenih raziskav ter v sodelovanju z sinom Joséa Cunia, Jorgejem Cuniem, ki še danes nadaljuje z raziskovanjem vodotopne enkavstike, so bile pripravljene različne verzije voščene emulzije. Uporabljen je bil 100% beljen naravni čebelji vosek, ki je bil nato saponificiran s pomočjo različnih baz in soli. Emulziji je bilo dodano laneno olje, ki je prispevalo k manjšemu pokanju barvne plasti. Emulzije vode, voska in saponifikatorja so bile pripravljene v vodni kopeli. Kot ključno se je izkazalo dodajanje lanenega olja po ohladitvi emulzije. Pred uporabo emulzije je potrebno, da preteče vsaj nekaj ur, da se ta stabilizira. Za najuspešnejše so se izkazale emulzije pripravljene s kalijevim hidroksidom in natrijevim hidroksidom (5% glede na količino dodanega voska), ki so vsebovale 30% voska ter 15% lanenega olja.

Sodelavka: Jelka Kuret - ZVKDS RC,
mentor: Blaž Šeme - UL ALUO



Slika 1: Testiranje obstojnosti hladne enkavstike
(foto: Roza Šantej)



Slika 2: Priprava in testiranje hladne enkavstike
(foto: Petra Benedik)



Slika 3: Kopija detajla antične stenske poslikave iz Celja (foto: Roza Šantej)



Slika 4: Primerjava kopije detajla antične stropne poslikave (zgoraj) z originalom (spodaj)
(foto: Roza Šantej)



Slika 5: Preizkušanje pripravljenih medijev
(foto: Roza Šantej)



Slika 6: Primerjava kopije detajla antične stropne poslikave (zgoraj) z originalom (spodaj) (foto: Roza Šantej)